

ROLA DORADZTWA ROLNICZEGO WE WDRAŻANIU MECHANIZMÓW WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ W POLSCE

Wawrzyniec Czubał, Arkadiusz Sadowski

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie Uniwersytetu Przyrodniczego
w Poznaniu
Kierownik: prof. dr hab. Walenty Poczta

Słowa kluczowe: doradztwo rolnicze, Wspólna Polityka Rolna UE, Fundusze UE, analiza czynnikowa

Key words: agricultural advisory, Common Agricultural Policy, UE funds, factor analysis

S y n o p s i s. Wejście Polski do UE zmieniło formy i zakres wsparcia kierowanego do sektora rolnego. Wymaga to od rolników – beneficjentów funduszy UE – wiedzy i umiejętności związanych ze stawianymi wymaganiami. Ważnym ogniwem stają się tu podmioty doradztwa rolniczego, zarówno państwowe, jak i prywatne. W tych nowych warunkach podmioty doradztwa sprawdziły się. O ile przewaga Ośrodków Doradztwa Rolniczego wynika z ich tradycji i ugruntowanej pozycji, o tyle powstające firmy prywatne cechuje duża elastyczność funkcjonowania.

WSTĘP

Dystans dzielący polskie rolnictwo od wielu krajów będących obecnie członkami Unii Europejskiej, powoduje konieczność jego modernizacji w celu poprawy pozycji konkurencyjnej, przyspieszenia przemian strukturalnych czy wdrożenia technologii zgodnych z wymogami środowiskowymi. Istotnym utrudnieniem tego procesu jest ogólna słabość ekonomiczna większości gospodarstw rolnych oraz wynikający z tego brak kapitału niezbędnego do podjęcia działań modernizacyjnych. Dlatego też od wielu lat stosowane liczne instrumenty o charakterze politycznym mają na celu ułatwienie i przyspieszenie unowocześniania rolnictwa. W okresie przedakcesyjnym istotną rolę pełniły kredyty preferencyjne [Sadowski, Poczta 2007, Kulawik 2000], które były źródłem kapitału inwestycyjnego. Kolejne instrumenty wsparcia pojawiły się w momencie uruchomienia programu SAPARD w 2002 roku, a szczególnego znaczenia nabrały od roku 2004, kiedy to Polska, jako członek Unii Europejskiej, objęta została zasadami wspólnej polityki rolnej (WPR), zgodnie z którymi istotną rolę odgrywają działania związane z pomocą inwestycyjną dla gospodarstw. Mają one formę bezzwrotnych dotacji do części kosztów inwestycyjnych, a duże zainteresowanie ich wykorzystaniem może przyczynić się do przyspieszenia procesów przemian struktury agrarnej. W tym kontekście należy redefiniować pojęcie kapitału, gdyż poza powszechnym jego rozumieniem w kategoriach ekonomicznych i księgowych, trzeba uwzględnić także kapitał intelektualny, rozumiany jako wie-

dza i umiejętności. Oferowane możliwości pozyskania funduszy, zarówno krajowych, jak i unijnych w dużej mierze (choć nie całkowicie) rozwiązują problem braku środków finansowych na przeprowadzenie niezbędnych inwestycji modernizacyjnych. Istotnego znaczenia nabiera wiedza, znajomość poszczególnych form wsparcia i mechanizmów polityki rolnej, a także umiejętność podjęcia odpowiednich działań, takich jak sporządzenie wniosku, zebranie załączników czy wykonanie biznesplanu. Dlatego też, szczególnie w ostatnim czasie, ważną rolę pełni doradztwo rolnicze, będące swoistym dostarczycielem kapitału wiedzy dla ludności rolniczej oraz wiejskiej. Zatem w procesie modernizacji polskiego rolnictwa, poza zdefiniowaniem samych potrzeb, konieczna jest aktywność zainteresowanych rolników w pozyskaniu środków pomocowych, a także umiejętność współpracy z licznymi instytucjami uczestniczącymi w procesie wdrażania poszczególnych programów wsparcia.

Celem badań było określenie roli prywatnych i państwowych podmiotów zajmujących się doradztwem w zakresie aplikowania o środki pomocowe, jak również opinii rolników o tych podmiotach.

ROLA DORADZTWA ROLNICZEGO W MODERNIZACJI ROLNICTWA

Od początku swego funkcjonowania na ziemiach polskich, to jest od połowy XIX wieku [Sikorska-Wolak 2005, Szalczyk 2008], doradztwo rolnicze realizowało bieżące potrzeby ludności rolniczej, a często także priorytety polityki rolnej państwa. Podczas zaborów, w okresie międzywojennym oraz za czasów gospodarki centralnie planowanej główną rolę odgrywało doradztwo dotyczące technologii produkcji [Kania 2008], co z jednej strony stanowiło sposób wdrożenia do praktyki osiągnięć nauk technicznych i biologicznych w dziedzinie rolnictwa, a z drugiej – związane było bezpośrednio z panującą ówczesnie sytuacją rynkową, cechującą się niedoborem żywności wśród znaczących warstw społeczeństwa. Po dokonaniu transformacji systemowej na początku lat 90. XX wieku, kiedy poprawiła się sytuacja żywienia (zniesienie reglamentacji żywności) a kondycja ekonomiczna wielu gospodarstw uległa znaczącemu pogorszeniu, główne zadania doradztwa skupiały się wokół zagadnień ekonomicznych, takich jak edukacja w dziedzinie marketingowego podejścia do produkcji rolniczej lub zarządzania gospodarstwem z wykorzystaniem rachunkowości rolniczej i analizy ekonomicznej. Wówczas też podjęte zostały działania w ramach polityki krajowej, mające na celu modernizację gospodarstw, w czym aktywny udział brało państwowe doradztwo. Perspektywa przystąpienia Polski do Unii Europejskiej doprowadziła do kolejnej zmiany priorytetów doradztwa, którymi są zagadnienia związane głównie ze wspólną polityką rolną.

Udział doradztwa w przekazywaniu niezbędnej wiedzy ludności rolniczej jest uzasadniony z kilku powodów. Po pierwsze, ogólny poziom wykształcenia na terenach wiejskich jest niższy niż w miastach [Frenkel 2008], po drugie natomiast, w ostatnich latach skala zmian, które następują w wielu dziedzinach, w tym przede wszystkim w przepisach związanych z WPR, stwarza konieczność ciągłego zdobywania nowej wiedzy. Zarówno jednak w odniesieniu do instrumentów polityki krajowej, jak i unijnej, zadania doradztwa, w tym szczególnie państwowego, koncentrują się na kilku najważniejszych aspektach, takich jak:

- informowanie ludności rolniczej i wiejskiej o bieżących priorytetach polityki,
- przekazywanie informacji potencjalnym beneficjentom o funkcjonowaniu poszczególnych form wsparcia oraz o ich założeniach formalnych,
- bezpośrednia pomoc w aplikowaniu o środki.

Ostatnie zadanie, ze względu na komercyjny charakter, jest realizowane także przez prywatne firmy doradztwa rolniczego. Ich istnienie nie umniejsza jednak roli jednostek doradztwa państwowego, przede wszystkim ze względu na znaczenie dwóch pierwszych zadań, które stanowią element edukacji pozaszkolnej [Gugała 2007] i jako takie nie są przedmiotem zainteresowania przedsiębiorstw prywatnych. Poza tym, pomimo licznych zmian organizacyjnych [Szalczyk 2008], jednostki państwowego doradztwa funkcjonują na terenach wiejskich od wielu dziesiątek lat, obejmując swoim zasięgiem niemal każdą gminę. Dlatego też są one dobrze rozpoznawalne przez społeczność rolniczą, co potwierdzają liczne badania poświęcone identyfikacji instytucji funkcjonujących na obszarach wiejskich [Kołodziejczyk 2008, Kołodziejczyk 2009, Miś 2008]. Z tych samych badań wynika też, że potencjalni beneficjenci chętnie korzystają z ich usług, także w zakresie bezpośredniej pomocy przy aplikowaniu o środki pomocowe. Tradycja i ugruntowana pozycja sprawiają, że państwowe ośrodki doradztwa rolniczego są obecnie w stanie konkurować na rynku komercyjnych usług doradczych z coraz liczniej powstającymi prywatnymi firmami. Należy także zaznaczyć, że jednostki państwowe świadczą też usługi związane z tymi aspektami WPR, które nie są związane z udzielaniem wsparcia, a dotyczą nałożonych na gospodarstwa norm w zakresie warunków utrzymania zwierząt czy oddziaływania produkcji na środowisko.

MATERIAŁ I METODY

Podstawą analizy były badania ankietowe przeprowadzone w 2008 roku w 51 towarowych gospodarstwach rolnych z terenu województwa wielkopolskiego. Dobór do próby był celowy: podstawowym kryterium było korzystanie ze wsparcia Unii Europejskiej w ramach działania *Inwestycje w gospodarstwach rolnych*. Formularz ankiety obejmował zagadnienia dotyczące zakresu i częstotliwości korzystania z usług doradczych przez respondentów, a także dokonaną przez nich ogólną ocenę doradztwa państwowego i prywatnego. Wśród badanych podmiotów wyodrębniono grupy zróżnicowane pod względem:

- doświadczenia (czas samodzielnego prowadzenia gospodarstwa),
- typu gospodarstwa (udział produkcji zwierzęcej w sprzedaży),
- skali dokonanej modernizacji (wartość inwestycji dofinansowanej w ramach działania *Inwestycje...*),
- opinii na temat funkcjonowania programów wsparcia (ocena funkcjonowania działania *Inwestycje...*).

W toku badań przeprowadzona została analiza dotycząca zadowolenia z poziomu świadczonych usług doradczych oraz oceny skuteczności doradztwa państwowego i prywatnego. W analizie materiału wykorzystano wskaźniki struktury oraz analizę wariancji. Analizę wariancji zastosowano do badania istotności różnic między średnimi, gdzie do weryfikacji hipotezy o istotności różnic pomiędzy średnimi, przy poziomie istotności $\alpha=0,05$, wykorzystano test $F(k-1, n-k)$ [Elektroniczny podręcznik... 2006]. Pomiaru zależności korelacyjnych (skojarzenia cech) dokonano, wykorzystując tabele wielodzielcze. Poszukiwanie statystycznej istotności rozkładu obserwacji ze względu na dwie cechy jednocześnie odbyło się poprzez weryfikację hipotezy zerowej H_0 , że cechy w populacji są niezależne, względem H_1 , że są zależne. Do pomiaru istotności związku wykorzystano test chi-kwadrat oraz podano wartość współczynnika kontyngencji Spearmana.

W pracy do analizy najważniejszych cech doradztwa prywatnego i państwowego, które decydowały o wyborze instytucji doradczej, wykorzystano metodę analizy czynnikowej. Celem tej metody jest wyszukiwanie struktur w zmienności wielu zmiennych. Struktury te są opisywane w postaci nowych zmiennych (czynników), które są silnie skorelowane z analizowanymi zmiennymi, natomiast niezależne od siebie nawzajem. Ponieważ celem tego podejścia była redukcja zmiennych, stąd zastosowano metodę głównych składowych z rotacją *varimax*. W obliczeniach założono maksymalną liczbę czynników (równą liczbie zmiennych), a do opisu wyników wzięto te czynniki, które składały się ze zmiennych o wartości ładunków czynnikowych powyżej 0,7. Możliwy do wykorzystania test osypiska nie dawał jednoznacznych wyników, dlatego przyjęto liczbę wyznaczonych nowych czynników (w obu wyliczeniach były to 3 czynniki) wyodrębnionych z zadanej maksymalnej liczby równej liczbie zmiennych wejściowych wynoszącej 6.

WYNIKI BADAŃ

W badaniach uczestniczyli rolnicy, którzy wykonali w swoich gospodarstwach inwestycje dofinansowywane ze środków UE, stąd gospodarstwa te można scharakteryzować jako podmioty nastawione za rozwój, aktywnie korzystające z istniejących form pomocy i otwarte na współpracę z jednostkami instytucjonalnego otoczenia rolnictwa. Dlatego też na 51 pytanych rolników, tylko 13. (25%) nie odpowiedziało na pytanie o zadowolenie z doradztwa rolniczego (tab. 1.). Wśród tych, którzy udzielili odpowiedzi, zdecydowana większość (68%) uznała, że jest raczej zadowolona lub zdecydowanie zadowolona z poziomu świadczonych usług. Brak istotności statystycznej w rozkładzie odpowiedzi w gospodarstwach według: wieku, wykształcenia, okresu prowadzenia gospodarstwa, wartości produkcji sprzedanej, wartości inwestycji oraz potencjalnej możliwości wykonania inwestycji bez dofinansowania ze środków UE może świadczyć o tym, że bez względu na cechy samego rolnika, wielkość gospodarstwa oraz poziom aktywności w dziedzinie korzystania z zewnętrznego wsparcia, rolnicy chcący modernizować swoje warsztaty pracy są w swej większości zainteresowani usługami doradczymi i jednocześnie zazwyczaj są z nich zadowoleni. Statystycznie istotne zróżnicowanie odpowiedzi w gospodarstwach wyróżnionych według udziału produkcji zwierzęcej w ogólnej wartości sprzedaży wynikać może z cech samej produkcji zwierzęcej, wymagającej dodatkowej wiedzy technologicznej w dziedzinie żywienia czy utrzymania zwierząt. Poza tym, większość norm unijnych związanych z dobrostanem zwierząt czy wpływem działalności rolniczej na środowisko, odnosi się bezpośrednio lub pośrednio do produkcji zwierzęcej, co z kolei wymaga zdobycia dodatkowej wiedzy, przekazywanej w większości przypadków przez instytucje doradcze. Nie bez znaczenia mogła być też sama specyfika inwestycji budowlanych, z których duża część związana była z produkcją zwierzęcą. Należy bowiem zauważyć, że dokumentacja wymagana dla tego typu przedsięwzięć jest bardziej skomplikowana [Czubak i inni 2010], co zwiększa popyt na usługi doradcze wśród podmiotów je realizujących. Wszystkie opisane wyżej czynniki w dużej mierze decydują o sukcesie rynkowym gospodarstw, dlatego też tam, gdzie produkcja zwierzęca stanowiła ponad 80% wartości sprzedaży ogółem, wszyscy respondenci, którzy udzielili odpowiedzi na pytanie o jakość usług doradczych, byli zdecydowanie zadowoleni lub raczej zadowoleni.

Spśród 38 osób prowadzących gospodarstwa rolne (które korzystały i oceniły doradztwo) 26 było zadowolonych z poziomu świadczonych usług doradczych. Zróżnicowany statystycznie rozkład gospodarstw wyróżnionych według oceny realizowanego progra-

mu wsparcia (tab. 1.), może świadczyć o ogólnym nastawieniu rolników do instytucjonalnego otoczenia rolnictwa, bowiem z trzech osób źle oceniających program żadna nie oceniła też pozytywnie jakości świadczonych usług doradczych. Co ciekawe, tylko połowa osób bardzo dobrze oceniających program była jednocześnie zadowolona z doradztwa. Największy odsetek dobrze oceniających jakość świadczonych usług (i przyznający im najwyższą średnią ocenę) znajdował się wśród podmiotów dobrze oceniających program wsparcia.

Tabela 1. Badane gospodarstwa według poziomu zadowolenia z usług doradczych

Wyszczególnienie ¹		Zadowolenie z poziomu świadczonych usług doradczych i uzyskanych porad						średnia ocen ³
		zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak	nie dotyczy ²	
udział produkcji zwierzęcej w średniorocznej wartości rolniczej produkcji sprzedanej	brak prod. zwierzęcej	0	4	1	4	2	5	3,4
	0-80%	0	1	6	5	2	2	3,6
	powyżej 80%	0	0	0	7	6	6	4,5
statystyczna istotność		Wartość $\chi^2 = 17,69$; Wartość krytyczna dla $\alpha=0,05 = 12,59$; Współczynnik kontyngencji Spearmana = 0,56						F=5,47 p=0,009
jak funkcjonował program, z którego korzystano	źle	0	1	1	0	0	1	2,5
	średnio	0	4	2	8	1	7	3,4
	dobrze	0	0	2	7	8	4	4,4
	bardzo dobrze	0	0	2	1	1	1	3,8
statystyczna istotność		Wartość $\chi^2 = 17,86$; Wartość krytyczna dla $\alpha=0,05 = 16,92$; Współczynnik kontyngencji Spearmana = 0,57						F=5,03 p=0,005

¹ W przypadku pozostałych zmiennych deskryptywnych (wiek, wykształcenie, powierzchnia UR, okres prowadzenia gospodarstwa, wartość produkcji sprzedanej, wartość inwestycji, wykonanie inwestycji bez dofinansowania z UE) rozkłady odpowiedzi rolników nie wskazywały na statystycznie istotną zależność. Wyniki testów statystycznych dotyczą rozkładu odpowiedzi dla ankietowanych, którzy udzielili odpowiedzi z racji korzystania z usług doradczych.

² Nie wszyscy respondenci udzielili odpowiedzi na pytania, ponieważ nie korzystali z usług doradztwa.

³ Odpowiedziom nadano wartości skali od 1 (zdecydowanie niezadowolony) do 5 (zdecydowanie zadowolony)

Źródło: obliczenia własne na podstawie badań ankietowych; N=51.

Dalsza analiza materiału pierwotnego wskazywała, że nie było istotnych różnic ocen prywatnego i państwowego doradztwa w odniesieniu do skuteczności pomocy udzielanej w zakresie pozyskiwania środków z funduszy UE. Doradztwo zarówno prywatne, jak i państwowe, zostało ocenione jako skuteczna pomoc. Spośród analizowanej grupy 17 kierujących gospodarstwem rolnym korzystało i oceniło funkcjonowanie doradztwa prywatnego i państwowego. W zdecydowanej większości ocena obu form doradztwa była identyczna (tak samo oceniono prywatne, jak i państwowe).

Uruchomienie projektów w ramach funduszy UE wymaga od wdrażających instytucji gwarancji prawidłowości wykorzystania środków. Służy temu system dokumentacji, procedur rozpatrywania wniosków, wykonania działań oraz kontroli prawidłowości na wszystkich etapach. Częścią składową całego systemu, kluczową dla dalszego postępowania, są procedury i dokumentacja, jaka jest niezbędna do przestrzegania i przygotowania przez beneficjentów środków pomocowych, w tym także przez gospodarstwa rolne. Złożoność

tych formalności, a także ryzyko nieotrzymania zwrotu z inwestycji w przypadku nieprawidłowości (np. błędy formalne lub niedotrzymanie terminów) skłania rolników do korzystania z pomocy [Czubak Poczta 2007, Lechwar Woźniak 2007], najczęściej ośrodków doradztwa rolniczego lub prywatnych firm doradczych. Na tym tle interesującym zagadnieniem są przyczyny, dla których rolnicy kierują się do ODR lub przedsiębiorstw prywatnych, i różnice w czynnikach, które skłaniają beneficjentów do wyboru państwowego lub prywatnego doradztwa. W badanej grupie 31 rolników korzystało z usług ODR i oceniło powody takiego wyboru, a w przypadku doradztwa prywatnego było to 19 kierowników gospodarstw.

Tabela 2. Wyniki analizy czynnikowej kryteriów wyboru ośrodków doradztwa rolniczego przez beneficjentów funduszy UE

Kryteria wyboru instytucji	Wartości ładunków czynnikowych dla nowych czynników		
	czynnik 1	czynnik 2	czynnik 3
wcześniejsze doświadczenia	-0,139979	0,255991	-0,887837
profesjonalizm	0,871047	-0,343290	0,166259
polecili znajomi	-	-	-
zaufanie	0,906290	0,239730	0,123785
lokalizacja	-0,700971	0,248246	0,337207
czas otwarcia	-	-	-
jakość usług	0,042959	-0,930310	0,185115
niska cena	-0,427978	0,437623	0,484759
wariancja wyjaśniona	2,276050	1,359467	1,214186
udział w wyjaśnieniu zmienności	0,379342	0,226578	0,202364

Uwagi: wytłuszczeniem oznaczono ładunki czynnikowe >0,7; czynniki: "polecili znajomi" oraz "czas otwarcia" nie były brane pod uwagę z tego względu, że na te czynniki wskazało zaledwie dwóch ankietowanych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie badań ankietowych.

Analizując wyniki dotyczące kryterium wyboru prywatnych lub państwowych instytucji doradczych, należy zwrócić uwagę, że pomimo ich różnego statusu formalno-prawnego oraz stawianych przed nimi celów w odniesieniu do zagadnień związanych z pozyskiwaniem środków UE, instytucje te działają jako równoprawne podmioty konkurujące ze sobą na wolnym rynku. Klient (rolnik – potencjalny beneficjent unijnego wsparcia) dokonuje wyboru usługodawcy, kierując się ustalonymi przez siebie kryteriami. Ośrodki doradztwa rolniczego stanowią przy tym istotny element instytucjonalnego krajobrazu polskiej wsi i, pomimo licznych zmian organizacyjnych, są dobrze rozpoznawane przez społeczność rolniczą. Dlatego też wśród czynników decydujących o wyborze instytucji państwowych, wskazanych przez badanych rolników, znalazły się między innymi zaufanie, lokalizacja oraz wcześniejsze doświadczenia (zmienne te tworzą pierwszą grupę, wyjaśniającą całkowitą zmienność w 40%). Te cechy związane są z szeroko rozumianą rozpoznawalnością. Dla utrzymania się na rynku, państwowe jednostki doradcze nie mogą jednak bazować wyłącznie na historycznie ukształtowanej pozycji, ze względu na rosnącą konkurencję ze strony podmiotów prywatnych. Dlatego też z punktu widzenia ODR, pozytywne jest wskazanie przez respondentów jakości usług (drugi wyodrębniony czynnik, wyjaśniający 23% zmienności całkowitej) jako jednego z kryteriów wyboru doradztwa państwowego. Należy przy tym zauważyć, iż zgodnie z ustawą z dnia 22 października 2004 roku o *jednostkach doradztwa rolniczego* (Dz U. 2004.251.2507 z późn. zm.) *Ośrodki [...] w ramach zadań z zakresu*

Tabela 3. Wyniki analizy czynnikowej kryteriów wyboru prywatnego doradztwa przez beneficjentów funduszy UE

Kryteria wyboru instytucji	Wartości ładunków czynnikowych dla nowych czynników		
	czynnik 1	czynnik 2	czynnik 3
wcześniejsze doświadczenia	0,724281	0,284532	-0,394399
profesjonalizm	-0,690523	0,276459	0,393871
polecili znajomi	0,021954	-0,940163	0,129300
zaufanie	-0,003533	0,197755	-0,884445
lokalizacja	-	-	-
czas otwarcia	0,871244	-0,139830	0,284337
jakość usług	-0,274662	0,561439	0,663184
niska cena	-	-	-
wariancja wyjaśniona	1,836404	1,415167	1,630307
udział w wyjaśnieniu zmienności	0,306067	0,235861	0,271718

Uwagi: wytuszczeniem oznaczono ładunki czynnikowe $>0,7$; czynniki: "lokalizacja" i "niska cena" nie były brane pod uwagę z tego względu, że na te czynniki wskazało mniej niż dwóch ankietowanych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie badań ankietowych.

doradztwa rolniczego prowadzą szkolenia dla rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich, szczególnie w zakresie: [...] ubiegania się o przyznanie pomocy finansowanej lub współfinansowanej ze środków pochodzących z funduszy Unii Europejskiej lub innych instytucji krajowych lub zagranicznych. Poza tym, w realizacji zadań państwowych jednostek doradczych ustawa ta nakazuje współpracę z licznymi instytucjami, w tym między innymi z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz z Centrum Doradztwa Rolniczego. Dlatego też pracownicy ośrodków doradztwa rolniczego muszą mieć niezbędną wiedzę z zakresu pozyskiwania środków pomocowych, a sam dostęp do niej jest gwarantowany ustawowo. Ta sama ustawa umożliwia państwowym jednostkom odpłatną pomoc w pozyskiwaniu środków unijnych, aczkolwiek nakłada też obowiązek realizacji innych zadań, wynikających zarówno z potrzeb ludności wiejskiej, jak i z priorytetów polityki krajowej i regionalnej. Dlatego też jako instytucje wykonujące funkcje publiczne, ośrodki doradztwa rolniczego nie mogą koncentrować się wyłącznie na zadaniach komercyjnych.

Inne podejście reprezentują firmy prywatne, które nie mając obowiązku wykonywania zadań dotyczących edukacji w zakresie zasad polityki rolnej, mogą skupić się wyłącznie na prowadzeniu doradztwa komercyjnego. Jednak pomimo tego, wśród czynników wyboru prywatnego doradztwa nie dominowały te, które wskazywałyby na poziom świadczonych usług, tj. jakość i profesjonalizm (nie wchodziły w skład wyodrębnionych nowych czynników). Badani rolnicy uznali natomiast, że firmy prywatne zostały wybrane ze względu na dogodny czas otwarcia i wcześniejsze doświadczenie (pierwsza grupa czynników), polecenie przez znajomych (2 czynnik) oraz zaufanie (3 czynnik). Taki dobór czynników świadczy o tym, że doradztwo komercyjne jest jeszcze w początkowym stadium rozwoju, stąd poszczególne firmy nie są jeszcze przez respondentów powszechnie rozpoznawane jako profesjonalne podmioty świadczące usługi na najwyższym poziomie. W przeciwieństwie do ODR wymagają one rekomendacji ze strony innych rolników. Wziąwszy pod uwagę fakt, że uzyskanie wsparcia ma charakter swoistej „selekcji negatywnej”, gdzie odrzucane są tylko wnioski nie spełniające wymogów formalnych i merytorycznych, nie można oczekiwać, że

przy wyborze jednostki przygotowującej wymaganą dokumentację rolnicy będą się kierować przede wszystkim wysoką jakością świadczonych usług. W odniesieniu do konkurencyjności jednostek państwowych i prywatnych należy też zwrócić uwagę na to, że w żadnym z analizowanych przypadków respondenci nie wskazali ceny jako czynnika decydującego przy wyborze. Może to oznaczać, iż wzrastająca konkurencja wymusza na wszystkich jego uczestnikach redukcję cen. Z drugiej strony, rolnicy mogą mieć świadomość, że w porównaniu z wysokością wnioskowanego wsparcia, cena usługi za jego pozyskanie jest relatywnie niska i w związku z tym nie stanowi istotnego czynnika decydującego o wyborze podmiotu, który tej usługi udziela.

WNIOSKI

Z przeprowadzonej analizy wynika, że istnieje relatywnie duże zainteresowanie doradztwem rolniczym wśród rolników, którzy dokonują modernizacji gospodarstw z wykorzystaniem funduszy Unii Europejskiej. Rolnicy wybierają przy tym ofertę zarówno instytucji państwowych, jak i firm prywatnych, które w zakresie pomocy w sporządzaniu dokumentacji niezbędnej przy aplikowaniu o środki pomocowe konkurują na wolnym rynku usług doradczych. Przeprowadzone badania potwierdziły dużą rozpoznawalność ODR wśród społeczności rolniczej, co stanowi jeden z ich istotnych atutów, decydujących o pozycji konkurencyjnej. Poza tym, rolnicy docenili profesjonalizm usług świadczonych przez doradców państwowych. Mimo, że firmy prywatne dopiero znajdują swoje miejsce na rynku, to jednak są one wybierane przez rolników ze względu na wygodę korzystania z ich oferty.

W przyszłości należy spodziewać się dalszego wzrostu zainteresowania doradztwem, zarówno ze względu na szeroką ofertę instrumentów wsparcia, jak i z powodu systematycznego wprowadzania kolejnych obszarów wzajemnej zgodności (*cross-compliance*). W tym kontekście, jeśli spojrzeć z punktu widzenia beneficjentów, duża liczba konkurujących ze sobą podmiotów może mieć tylko pozytywne konsekwencje, gdyż wpływa na zakres, jakość i cenę świadczonych usług.

LITERATURA

- Czubak W., Poczta W. 2007: *Bariery pozyskiwania środków UE na cele inwestycyjne przez gospodarstwa rolne*, [w:] *Identyfikacja i ocena barier administracyjnych realizacji programów rozwoju obszarów wiejskich*, IERiGŻ-PIB, Program Wieloletni 2005-2009, z. 66, Warszawa.
- Czubak W., Sadowski A., Wigier M. 2010: *Ocena funkcjonowania i skutków wdrażanych programów wsparcia inwestycji w gospodarstwach rolnych z wykorzystaniem funduszy UE*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” nr 1.
- Elektroniczny podręcznik statystyki PL* 2006, Kraków, StatSoft, WEB: <http://www.statsoft.pl/textbook/stathome.html>.
- Frenkel I. 2008: *Ludność wiejska. Polska wieś 2008. Raport o stanie polskiej wsi*, FDPA, Warszawa.
- Gugała M. 2007: *Ośrodki Doradztwa Rolniczego jako ogniwo rozwoju obszarów wiejskich*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. IX, z. 2.
- Kania J. 2008: *Wybrane efekty doradztwa rolniczego we wdrażaniu instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. X, z. 1.
- Kołodziejczyk D. 2008: *Relacje rolników z lokalnymi instytucjami wspierającymi gospodarstwa rolne w świetle badań empirycznych. Rola instytucji w modernizacji gospodarstw rolnych*, Program Wieloletni 2005-2009, z. 103, IERiGŻ-PIB, Warszawa.

- Kołodziejczyk D. 2009: *Instytucje edukacyjne działające na rzecz kapitału ludzkiego. Instytucjonalne czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich*, Program Wieloletni, z. 136, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Kulawik J. 2000: *Makro- i mikroekonomiczne przesłanki oraz skutki interwencjonizmu państwowego w sferze kredytowania rolnictwa*, Synteza. Wyd. IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Lechwar M., Woźniak M. 2007: *Wpływ otoczenia instytucjonalnego na decyzje inwestycyjne*, [w:] *Identyfikacja i ocena barier administracyjnych realizacji programów rozwoju obszarów wiejskich*, IERiGŻ-PIB, Program Wieloletni 2005-2009, z. 66, Warszawa.
- Miś T. 2008: *Oddziaływanie doradztwa na zmiany w gospodarstwach w aspekcie zwiększania ich konkurencyjności*. „Roczniki Naukowe SERiA”, t. X, z. 1.
- Sadowski A., Poczta W. 2007: *Ocena skutków inwestycji wspieranych kredytem preferencyjnym dla gospodarstw rolnych*, Wydawnictwo AR w Poznaniu, Poznań.
- Sikorska-Wolak I. 2005: *Integracja z Unią Europejską nowym wyzwaniem dla doradztwa rolniczego*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. VII, z. 4.
- Szalczyk Z. 2008: *Rozwój instytucjonalnego doradztwa rolniczego w Polsce. Z polskimi rolnikami ku nowoczesnej wsi*, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział Kraków, Kraków.

Wawrzyniec Czubak, Arkadiusz Sadowski

THE ROLE OF AGRICULTURAL ADVISORY IN THE IMPLEMENTATION
OF COMMON AGRICULTURAL POLICY IN POLAND

Summary

Polish accession to the European Union changed the range and forms of support offered for agricultural sector. Usage of structural funds required from farmers (as potential beneficiaries) new knowledge, skills and professional abilities. The advisory for agriculture (national as well as private) play important role in the complex system. They customized and managed to cope with new challenges linked to the UE formal requirements. In contact with beneficiaries the National Agricultural Advisory Centers take the advantage of tradition, while the commercial companies exploit the flexibility of organization and functioning.

Adres do korespondencji:
dr Wawrzyniec Czubak, dr Arkadiusz Sadowski
Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
ul. Wojska Polskiego 28
60-637 Poznań
tel. (61) 848 60 90
e-mail: czubak@up.poznan.pl